

Conceptul privind *Viziunea de dezvoltare a S.A. "Moldovagaz"*
în contextul actual regional și măsurile recomandate a fi întreprinse întru asigurarea
securității aprovizionării cu gaze naturale a Republicii Moldova

Sumar executiv

Conceptul prezentat rezidă pe: (i) informații cheie cu privire la rolul și locul sectorului de gaze naturale în Republica Moldova (ii) reformele din sector, (iii) evoluțiile recente ale acestuia în contextul provocărilor geopolitice cu care se confruntă țara.

Gazul natural este de o importanță crucială pentru Moldova. Reprezentând cca. 30% din totalul aprovizionării cu energie, este a doua sursă de aprovizionare ca mărime după produsele petroliere. Gazul natural joacă un rol major în generarea electricității și a căldurii, precum și în aprovizionarea directă a consumatorilor finali. Cu o producție internă neglijabilă de gaz și fără rezerve semnificative de hidrocarburi, Moldova depinde în mare măsură de importuri. Fără depozitare de gaz și fără facilități pentru gestionarea gazului natural lichefiat (LNG), Moldova depinde complet de surse externe și pentru echilibrarea variațiilor sezoniere ale cererii. În mod tradițional, gazul natural a fost importat exclusiv din Federația Rusă. De la finele anului 2021 au fost testate primele importurile din România, ceea ce a permis un nivel mai mare de diversificare a surselor și canalelor de aprovizionare. Sistemul de gaze naturale al Moldovei este divizat între partea dreaptă - Republica Moldova și partea stângă – formațiunea separatistă Transnistria. Sistemul din Transnistria nu este controlat de autoritățile naționale, dar acolo are loc o producție semnificativă de energie electrică care aprovizionează partea dreaptă.

Astfel că sectorului de gaze naturale poate fi rezumat de câțiva indicatori:

- (i) Producție internă neglijabilă (< 1 mmc),
- (ii) Importuri nete: 1,1 miliarde mc, (scădere cu – cca 11,1%, 2020 vs 2010),
- (iii) Ponderea gazelor naturale în sectorul energetic:
28% din TES, 87% din generarea de energie electrică, 17% din TFC,
- (iv) Consumul de gaze pe sectoare:
40,3% generare de energie electrică și termică, 37,3% rezidențial, 9,8% servicii, 8,1% industrie, 2,7% pierderi din distribuție, 1,3% transporturi, 0,4% agricultura,
- (v) Lipsa controlului autorităților naționale asupra unei părți semnificative din sectorul/sistemul gazelor naturale.

Structura Sectorului de Gaz

Sectorul gazului din Moldova este în mare parte monopolizat: majoritatea funcțiilor - importuri, furnizare en-gros și en-detail, transmisie transfrontalieră și națională, distribuție și furnizare en-detail - sunt realizate de S.A. Moldovagaz și filialele sale. Acționarii Moldovagaz sunt Gazprom PJSC (50%), Agenția Proprietății Publice a Republicii Moldova (35,33%), administrația regiunii Transnistria (13,44%) și alți acționari (1,23%). Moldovagaz deține 100% din acțiunile companiilor afiliate de transmisie și distribuție. Moldovagaz S.A. este principalul importator și furnizor de gaze naturale (sub regimul de Obligație de Serviciu Public [PSO]), fiind, de asemenea, desemnat Furnizor de Ultimă Instanță pentru consumatorii care ar putea să-și piardă furnizorii de gaz pe piață. Moldovatrangaz SRL, o filială a Moldovagaz S.A., operează majoritatea rețelelor de transmisie și a fost de asemenea desemnată entitatea de echilibrare în piața gazului. Dezangajarea legală și funcțională a Moldovatrangaz de la Moldovagaz a fost implementată, în timp ce

dezangajarea de proprietate este în curs de examinare. Deficiențele în dezangajarea de proprietate, accesul terților și absența contractului de retur sunt arii de probleme care urmează a fi soluționate. Dezangajarea completă a operatorului sistemului de transmisie Moldovatrangaz și obținerea certificării acestuia de către Comunitatea Energetică a fost realizată în baza Planul de dezangajare, elaborat cu sprijinul Secretariatului Comunității Energetice, cu prevederea de operator de transmisie independent (ITO). Planul prevedea, de asemenea, ca Moldovagaz S.A. să separe operațiunile sale de import și tranzacționare de furnizarea finală către consumatori.

Vestmoldtransgaz SRL, este un operator licențiat al sistemului de transmisie (TSO) deținut de EUROTRANSGAZ SRL (75% deținut de "TRANSGAZ" din România și 25% de BERD), este operatorul conductei Ungheni-Chișinău. Este complet dezangajat de activitățile legate de comercializarea gazului. Vestmoldtransgaz a fost certificat ca TSO în conformitate cu Pachetul Energetic al Treia în septembrie 2021 și a livrat în regim de testare volume limitate de gaz.

Conform Hotărârii ANRE nr. 434 **din 07 iulie 2023** SRL „Vestmoldtransgaz” a fost desemnat (provizoriu) în calitate de operator al sistemului de transport al gazelor naturale pe întreg teritoriul Republicii Moldova preluând activitatea Moldovatrangaz.

Companiile regionale de distribuție - inclusiv cea mai mare, Chișinău-Gas SRL - au fost dezangajate și desfășoară doar servicii de distribuție, în timp ce furnizarea este asigurată doar de Moldovagaz S.A., care acționează ca furnizor public și deține aproximativ 99% din cota de piață și furnizează toți consumatorii la prețuri reglementate de ANRE.

Există douăsprezece operatori majori ai sistemului regional de distribuție (DSO), toți fiind filiale ale Moldovagaz S.A. Alți DSO-uri independenți mai mici au distribuit în total mai puțin de 5% din gazele naturale utilizate în Moldova.

Tiraspoltransgaz SRL, o altă filială a Moldovagaz S.A., este operatorul rețelei de transmisie și furnizor în Transnistria. Distribuția de gaze în regiune este gestionată prin cinci operatori de sistem de distribuție. Moldovagaz acumulează datorii mari către Gazprom pentru gazele furnizate către Tiraspoltransgaz.

Factorii geopolitici au în continuare un impact semnificativ asupra aprovizionării cu gaze naturale a Moldovei. Menționăm astfel câțiva factori:

1. Dependenta de Gazul din Federația Rusă: Moldova depinde în mare măsură de importurile de gaze naturale din Rusia. Această dependență poate fi vulnerabilă în fața tensiunilor geopolitice dintre cele două țări.
2. Rutele de Tranzit: Conductele de gaze care alimentează Moldova trec prin Ucraina, care a fost afectată de agresiunea militară a Federației Ruse. Orice perturbări în rutele de tranzit pot afecta aprovizionarea Moldovei.
3. Monopolul Gazprom: Gazprom până recent a dominat piața furnizărilor de gaze naturale din Moldova. Negocierile cu Gazprom pot fi influențate de dinamica politică.
4. Integrarea Europeană: Alinierea la reglementările UE ar putea diversifica sursele de aprovizionare și ar putea îmbunătăți securitatea energetică.
5. Rivalități Regionale: Rivalitățile geopolitice din regiune (de exemplu, relațiile Rusia-UE, tensiunile dintre Ucraina și Rusia) pot afecta indirect stabilitatea aprovizionării cu gaze a Moldovei.

Astfel că aprovizionarea cu gaze a Moldovei este strâns legată de evoluțiile geopolitice, iar eforturile de diversificare sunt cruciale pentru securitatea pe termen lung.

Cu toate acestea menționăm că Moldova a făcut progrese remarcabile în diversificarea surselor de aprovizionare cu gaze, printre care:

Interconectarea cu România: Conectorul de gaze Iași-Ungheni, finalizat în 2014, permite Moldovei să importe gaze din România, reducând dependența de sursele rusești.

Evitarea crizei de gaze: Moldova a modificat rețeaua sa de gaze pentru a permite fluxuri inverse din sistemul Trans-Balcanic. Testarea livrărilor către Ucraina și utilizarea capacităților sale de stocare a gazelor îmbunătățesc diversificarea aprovizionării și accesul la piețele UE, inclusiv potențialele aprovizionări cu LNG prin Grecia.

Reguli de securitate a aprovizionării: Moldova a adoptat reguli cuprinzătoare de securitate a aprovizionării, depășind cerințele Comunității Energetice.

Reforme de piață: Eforturile s-au concentrat pe reformele de piață și alinierea legislației naționale în domeniul energetic cu Pachetul Energetic al Treia al UE.

Măsurile recomandate a fi întreprinse întru asigurarea securității aprovizionării cu gaze naturale a Republicii Moldova

1. Diversificarea furnizorilor, flexibilitatea contractelor de aprovizionare cu gaze naturale și identificarea rutelor alternative de aprovizionare:

Explorarea mai multor surse și furnizori contribuie la reducerea întreruperilor în aprovizionare, crește competiția între aceștia și respectiv duce la o stabilire echitabilă a prețului de achiziție.

În Europa de Est, furnizorii de gaze naturale joacă un rol crucial în asigurarea necesarului energetic al regiunii. Dintre cei mai importanți furnizori menționăm Norvegia, SUA și România.

Norvegia furnizează gaze naturale în stare gazoasă și lichefiată (GNL). În primul trimestru al anului 2024, Norvegia a reprezentat aproape jumătate (46,6%) din importurile UE de gaze naturale în stare gazoasă. Totodată, Norvegia este un partener important pentru Uniunea Europeană în ceea ce privește securitatea energetică.

SUA au depășit Rusia ca principal furnizor de gaze naturale în Europa în septembrie 2022. Companiile americane furnizează aproximativ o cincime din gazul consumat în Europa. Totuși, în iunie 2024, livrările medii zilnice de gaze naturale ale Gazprom către Europa au crescut cu aproape 23% față de anul precedent, redresându-se după ce au atins cel mai scăzut nivel de după destrămarea URSS. Astfel, Rusia rămâne un furnizor important în regiune.

România este cel mai mare producător de gaze naturale din Europa de Est, cu o producție medie de circa 11 miliarde de metri cubi în ultimii ani. Aceasta joacă un rol esențial în asigurarea necesarului energetic regional. Aproximativ 90% din necesarul de gaz al României este produs local de către producătorii de stat Romgaz, OMV Petrom și Black Sea Oil & Gas (BSOG).

Este important de menționat că, în contextul global al securității energetice, diversificarea surselor și a furnizorilor de gaze naturale este o prioritate pentru Uniunea Europeană. Astfel, cooperarea între acești furnizori și dezvoltarea infrastructurii sunt esențiale pentru a asigura stabilitatea și accesul la energie în regiune.

Anticipăm sporirea rolului și a altor furnizori în regiune astfel că Azerbaidjan joacă un rol din ce în ce mai important în furnizarea de gaze naturale către Europa. La sfârșitul anului 2020, Azerbaidjan a început să exporte gaze naturale către Europa prin conducta Trans-Adriatic (TAP). Aceasta transportă gaze de la zăcămintul Shah Deniz către consumatori din Italia, Grecia și Bulgaria. Capacitatea maximă a TAP este de 13 miliarde de metri cubi pe an. În 2023, Azerbaidjan a început să furnizeze gaze naturale și către alte două țări europene: Ungaria și Serbia. Astfel, Azerbaidjan alimentează în prezent un total de opt țări europene (Georgia, Turcia, Italia, Grecia, Bulgaria, România, Ungaria și Serbia). Prin implementarea proiectelor existente și a potențialului de creștere, Azerbaidjan poate contribui semnificativ la necesarul energetic al Europei. Dacă va reuși să livreze gazele planificate către piețele europene, Azerbaidjan ar putea ajunge să furnizeze până la 16 miliarde de metri cubi de gaze naturale către UE.

Republica Moldova poartă negocieri pentru aprovizionarea cu gaze din Azerbaidjan. Ministrul de externe al Azerbaidjanului, Jeyhun Bayramov, a asigurat că țara sa este dispusă să-și extindă livrările de gaze către Republica Moldova. Această inițiativă vine după întrevvedere cu Înaltul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, Josep Borrell.

Nu este de neglijat, din punct de vedere al resurselor de hidrocarburi și bazinul Mării Negre. În contextul unei decizii favorabile de investiții luate de România, acestea vor juca un rol important la nivel regional, astfel încât gazele naturale din Marea Neagră ar putea fi valorificate atât pe piața din România, cât și pe piețele din regiune, inclusiv către Republica Moldova, prin gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău. Este o ocazie unica ca și Moldova să participe în acest proiect investițional.

Turkmenistan, cu a patra cea mai mare rezervă de gaze naturale din lume, a atras interes considerabil din partea potențialilor importatori europeni. Turkmenistan dispune de aproximativ 13,6 trilioane de metri cubi de gaze naturale (conform unor surse, chiar 19 trilioane de metri cubi). Aceasta ar putea compensa într-o oarecare măsură pierderea gazelor rusești către Uniunea Europeană.

Problema este lipsa la moment a conexiunii fizice. Propunerea pentru un gazoduct trans-caspic datează din anii '90, dar construcția a fost împiedicată de opoziția Rusiei și a Iranului. Aceștia au invocat motive de mediu, dar se crede că preocupările comerciale stau la baza acestei opoziții. Recent, Turcia și Azerbaidjanul au semnat un acord pentru a permite transportul gazelor naturale din Turkmenistan către Europa, fără a implica Iranul în ruta de tranzit planificată. De asemenea, Ungaria a semnat un acord-cadru pentru a primi gaze naturale din Turkmenistan, în contextul în care Rusia nu va mai furniza gaze prin Ucraina după 2024.

În context nu este de neglijat nici opțiunea de construire a terminalelor pentru gaz natural lichefiat (LNG). Dezvoltarea acestor terminale de LNG ar oferi o rută alternativă de aprovizionare și flexibilitate. Ca locație pentru următoarele studii tehnice și de fezabilitate ar fi bazinul Mării Negre (port Odesa, port Constanța, port Galați).

Consolidarea relațiilor cu SA "Energocom", care a căpătat statut de trader în România din 2022 (BRM) și participa la piața spot, precum și la piața produselor standardizate pe termen mediu și lung prin intermediul platformei de tranzacționare, atât în Republica Moldova, cât și în România. SA "Energocom" achiziționează gaze naturale la preț de piață, în mod transparent, în conformitate cu cele mai bune practici europene în domeniu. Energocom a avut încheiate anterior în regim de testare contracte de achiziție de gaze, pentru cantități mici, de probă, de câte 1 milion de metri cubi, cu polonezii de la PGNiG, cu ucrainenii de la Naftogaz, cu elvețienii de la Vitol și DXT Commodities, precum și cu americanii de la ERU. Aceste demersuri trebuiesc extinse și optimizate.

Concluzionăm că existența surselor alternative de aprovizionare cu gaz se confruntă cu impedimentul obținerii unui preț rezonabil pentru consumatorul din Moldova. Urmează explorarea diverselor opțiunilor pentru diversificarea aprovizionării cu gaze naturale, iar cooperarea cu furnizorii alternativi, testarea aprovizionării din diverse hub-uri (Grecia, Austria, Polonia, etc.), diplomația energetică reprezintă pași importanți în acest sens.

2. Sporirea capacităților de producție internă și continuarea demersurilor de prospecțiuni geofizice:

În Republica Moldova există zăcăminte de gaze naturale și petrol (s. Berești, raionul Ungheni, s. Victorovca, raionul Cantemir și s. Văleni, raionul Cahul). Resurse descoperite, dintre care unele se exploatează, sunt neglijabile în raport cu cererea. Cu toate acestea este necesară efectuarea unor cercetări geofizice pentru a explora posibile alte zăcăminte de gaze sau petrol pe teritoriul țării.

Mai mult, cercetările geofizice pot depista structuri geologice care ar putea servi pentru înmagazinarea gazului natural (similare cu rezervoarele de stocare din Ucraina și România de care beneficiază Republica Moldova).

Republica Moldova urmează să întreprindă demersuri în ceea ce privește efectuarea prospecțiunilor pentru zăcămintele neconvenționale de gaze - *gazele de șist*. Atât în România cât și în Ucraina gazele de șist au fost subiectul unor acorduri semnificative cu companii energetice internaționale (ex. Ucraina, Acordul cu Chevron din 2013 de 10 mlrd. USD, zăcămintului Olesska).

3. Investiții în infrastructură și inter-conectivitate:

Investirea în *infrastructură modernă, reziliență, automatizată și digitalizată*. Acesta se referă la dezvoltarea continuă a rețelelor de conducte, crearea facilități de stocare, dezvoltarea rețelelor de distribuție, și drept urmare sporirea fiabilității sistemului de aprovizionare și reducerea pierderilor tehnologice.

Moldova dispune de un sistem bine dezvoltat de rețele de transmisie și distribuție a gazului care acoperă întreg teritoriul țării.

Rețelele de transmisie a gazului natural din Moldova includ conducte de gaz cu presiunea peste 1,2 megapascali (MPa), stații de comprimare, puncte de livrare și măsurare și alte facilități. În anul 2020, rețelele de transmisie a gazului în funcțiune au inclus:

- 817 km de conducte principale/tranzit, din care 656,3 km sunt amplasați pe malul drept al râului Nistru și 160,4 km pe malul stâng (Transnistria),
- 1.106 km de conducte de racordare la serviciul de gaz, din care 903,5 km sunt amplasați pe malul drept al Nistru și 202,9 km pe malul stâng,
- 96 de stații de livrare a gazului, din care 81 de stații de livrare sunt amplasate în partea dreaptă a Moldovei și 15 stații de livrare în Transnistria,
- Cinci stații de comprimare, din care trei sunt amplasate pe malul drept al Nistrului,
- Două stații de măsurare a gazului: la Căușeni, cu o capacitate de 80 mcm/zi și la Ungheni, cu o capacitate de 3,75 mcm/zi.

Rețelele de distribuție a gazului au o lungime totală de aproximativ 25.000 km și alimentează peste 760.000 de consumatori rezidențiali și non-rezidențiali. În 2020, toate raioanele Moldovei aveau

acces la gaze naturale, iar accesul la rețelele de distribuție a gazului natural pe malul drept al râului Nistru era peste 63%.

Cele trei conducte principale (nord-sud) de tranzit din Moldova au o capacitate de transport de 34,6 bcm/an și o lungime totală de 343 km, din care 247 km sunt gestionate de SRL Moldovatrangaz și respectiv 96 km de Tiraspoltrangaz. O altă interconexiune de transmisie cu o capacitate de 9,1 bcm/an trece prin nordul Moldovei și leagă două părți ale rețelei ucrainene, precum și facilitățile de stocare a gazului la Bohorodchany, Ucraina.

Actualmente, sistemul de gaze naturale al Republicii Moldova este operat de următoarele entități:

Operatorul de Transport al Gazelor Naturale: SRL „Vestmoldtrangaz” a fost desemnat (provizoriu) în calitate de operator al sistemului de transport al gazelor naturale pe întreg teritoriul Republicii Moldova, conform Hotărârii ANRE nr. 434 din 07 iulie 2023.

Întreprinderile de Distribuție a Gazelor Naturale: Există 20 de întreprinderi de gaze naturale care dețin licență pentru desfășurarea activității de distribuție a gazelor naturale.

Dintre acestea, 12 întreprinderi de distribuție sunt afiliate S.A. „Moldovagaz”, iar una dintre ele (ÎM „Sef-Gaz” SRL) se află în procedura falimentului.

Întreprinderile cu Autorizații pentru Sistemul de Distribuție Închis: Patru întreprinderi dețin autorizații pentru operarea sistemului de distribuție închis, conform articolului 64 al Legii nr. 108/2016 privind gazele naturale.

Sistemul de Transport al Gazelor Naturale

Lungimea totală a rețelelor de transport al gazelor naturale operate de către SRL „Vestmoldtrangaz” este de aproximativ 1682,3 km. Dintre acestea, 1559,8 km au fost anterior operate de SRL „Moldovatrangaz”: 656,307 km conducte magistrale și 903,478 km conducte branșament, inclusiv 260,415 km de conducte utilizate în baza contractelor de deservire tehnică. Inițial SRL „Vestmoldtrangaz” deținea și opera conducta de gaze naturale Iași-Ungheni-Chișinău (120 km) ceea ce reprezintă o interconexiune importantă între România și Republica Moldova. Capacitatea de transport este de aproximativ 1,5 miliarde de metri cubi de gaze naturale pe an. Conducta Iași-Ungheni-Chișinău asigură alimentarea cu gaze naturale pentru populație și obiective industriale din aceste regiuni. Proiectul include trei stații de predare a gazelor naturale (două în Chișinău și una în Ungheni, localitatea Semeni) și un centru de dispecerizare și dirijare la Ghidighici.

Conform memorandumului din 11 decembrie semnat de factorii decidenți din România și Moldova capacitatea conductei urmează a fi mărită către anul 2031.

Menționăm faptul că *majoritatea patrimoniului asociat activității de transport a gazelor naturale nu se află în proprietatea operatorului sistemului de transport al gazelor naturale (OST).*

Operatorul de transport efectuează tranzitul de gaze naturale către țările din regiunea balcanică (România, Bulgaria, Turcia), către consumatori din Ucraina și Republica Moldova. Operatorul constă din 3 unități de producție liniară (Drochia, Chișinău, Vulcănești) cu un număr total de peste 600 de persoane (datele „Moldovatrangaz” SRL, 2022).

Operatorul sistemului de transport (TSO) al gazelor naturale din Republica Moldova, efectuează un set de măsuri organizatorice și tehnice pentru întreținerea și funcționarea conductelor magistrale de gaze și instalațiilor acestora.

Capacitatea tehnică maximală a conductelor magistrale:

-ACB - 9,1 miliarde m³/an

-ATI - 20 miliarde m³/an

-RI și ȘDKRI - 14,6 miliarde m³/an

De asemenea, compania utilizează 3 stații de comprimare a gazelor la SP Drochia cu o capacitate de producție de 31,5 MW, SP Vulcănești cu o capacitate de producție de 20 MW, SP Șoldanești (în conservare), 1 stație de măsurare a gazelor (SMG) în Căușeni cu o capacitate de producție de 80,0 milioane m³/zi, 81 stații de predare a gazelor (SPG), dintre care 14 unități în baza contractelor de deservire tehnică, 221 stații de protecție catodică (SPC) și peste 2080 km de linii de telecomunicații prin cablu.

Eficiența prestării serviciilor TSO ține de respectarea principiilor și standardelor Pachetului Energetic III cu privire la transparența, independența și echitatea procesului decizional, administrativ, financiar și de transportare a gazelor naturale de la orice interferențe, inclusiv separare de la întreprinderi monopoliste și integrate pe verticală. Astfel, este pus accentul pe îndeplinirea obligatorie a punctului 9 din Directiva nr. 2009/73/CE a Parlamentului European și a Consiliului UE din 13.07.2009 „Privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale și de abrogare a Directivei 2003/55/CE”, care stipulează că: orice sistem de separare ar trebui să reușească să elimine orice conflict de interese între producători, furnizori și operatorii de transport și de sistem, pentru a crea stimulente pentru investițiile necesare și a garanta accesul noilor operatori pe piață în baza unui regim de reglementare transparent și eficient și nu ar trebui să creeze un regim de reglementare excesiv de oneros sau de anevoios pentru autoritățile de reglementare naționale (proces unbundling).

Totodată întreprinderea urmează să respecte principiul separării non-discriminatoriu conform art. 23 din Legea nr. 108 din 27.05.2016 cu privire la gazele naturale, care prevede că: în cazul în care rețelele de transport al gazelor naturale aparțin unei întreprinderi de gaze naturale integrate pe verticală, operatorul sistemului de transport trebuie să fie independent, cel puțin din punct de vedere funcțional, decizional și al formei juridice de organizare, față de alte activități care nu au legătură cu transportul gazelor naturale.

Implementarea următoarelor acțiuni rămâne prerogativa și prioritatea TSO: - reutilizarea tehnică, reconstrucția și modernizarea instalațiilor de transport existente (SC, SPG, SMG, SPC, rețele de transmitere a datelor etc.) - introducerea unor noi sisteme de control automatizat asupra proceselor de funcționare a echipamentelor tehnologice; - implementarea sistemelor de telemecanică și telemetrie pentru controlul automat și de la distanță a funcțiilor de bază la obiectele sistemului de transport de gaze (noduri de robinete liniare, robinete la SPG, protecție catodică), cu posibilitatea transmiterii informațiilor necesare la dispeceratul central, pentru asigurarea funcționării în condiții de securitate și fiabilitate a sistemului de transport; - asigurarea funcționării sigure, fără incidente a sistemului de transport al gazelor naturale către operatorii sistemelor de distribuție, precum și pentru tranzitul de gaze către alte țări, prevenirea situațiilor de avarie prin efectuarea inspecțiilor necesare conform cerințelor actelor normative, normelor și regulilor de securitate; - optimizarea regimului de lucru a conductelor de transport gaze existente.

În context, după desemnarea (provizorie) a SRL „Vestmoldtransgaz” ca TSO este necesar ajustarea Planului de dezvoltare a rețelelor de transport al gazelor naturale pentru anii 2022-2031 elaborat de „Moldovatransgaz” SRL cu elaborarea unui nou program de dezvoltare exhaustiv.

Potrivit informațiilor SA “Moldovagaz”, lungimea rețelelor de distribuție de gaze naturale, care nu sunt în proprietatea întreprinderilor de gaze naturale, se estimează la 15 980,7 km, dintre care:

- cca. 14 806,7 km sunt gestionate în baza contractelor de deservire tehnică;

- cca. 874 km sunt gestionate fără contracte;
- cca. 299,9 km constituie **gazoducte fără proprietar**. Potrivit ANRE, la situația 01.01.2023, sunt exploatare circa 27,5 mii km de rețele de transport și distribuție a gazelor naturale, din care **1128,6 km (4,4%) sunt fără proprietar**. Rețele fără proprietar sunt gestionate de către operatorii de sistem conform documentelor normativ-tehnice, fiind ținute la o evidență distinctă de cele din proprietatea sau gestiunea economică proprie a acestora.

Totodată, din 1 682,335 km de rețele de gaze naturale de transport, doar cca 122,55 km aparțin operatorului sistemului de transport, ceilalți proprietari fiind:

- 1 299,37 km, aparțin SA „Moldovagaz” și întreprinderilor afiliate,
- 188,21 km aparțin autorităților administrației publice locale,
- 46,58 km aparțin autorităților publice centrale,
- 25,63 km aparțin persoanelor fizice și juridice.

Menționăm că din rețelele de distribuție a gazelor naturale cu o lungime totală de aproximativ 25 799,6 km:

- Aproximativ 35,4% sunt deținute de întreprinderile de gaze naturale;
- Aproximativ 60,2% sunt utilizate pentru deservire tehnică de către operatorii sistemelor de distribuție a gazelor naturale, care dețin licență pentru distribuție;
- Aproximativ 4,4% sunt considerate rețele fără proprietari, dar care sunt în continuare exploatare de operatorii de sistem conform Cerințelor minime de securitate privind exploatarea sistemelor de distribuție a gazelor combustibile naturale, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 552/2017.

Conform estimărilor preliminare pentru rețelele de distribuție a gazelor naturale în lungime totală de 14 806,8 km, care sunt transmise pentru deservire tehnică la SA "Moldovagaz" și subdiviziunile sale:

- 44,9% (6643,2 km) sunt deținute de persoane fizice;
- 41,9% (6200,2 km) sunt deținute de autoritățile publice locale (APL);
- 13,3% (1963,3 km) sunt deținute de persoane juridice;
- 7,9% (1173,9 km) sunt deservite fără contract, inclusiv 300 km de rețele fără proprietar.

Astfelă majoritatea absolută a gazoductelor sunt utilizate în prezent de către operatorii de sistem fie în baza unor contracte de deservire tehnică (care nu sunt echivalente cu contractele de locațiune sau comodat), fără recuperarea amortizării. Există incertitudini legate de dreptul de utilizare comercială a acestor rețele sau sunt folosite fără un temei juridic clar în cazul rețelelor fără proprietar. Această situație generează ambiguități în ceea ce privește costurile necesare pentru realizarea investițiilor în reparații capitale ale acestor rețele. Această problemă este întâlnită atât în cazul rețelelor de distribuție a gazelor naturale, cât și în cazul rețelelor de transport. Întreținerea rețelelor fără proprietar depășește cadrul normativ de reglementare, reprezentând un impediment major pentru recuperarea cheltuielilor suportate de operatorii de sistem în acest sens.

Această situație poate genera riscuri pentru securitatea aprovizionării cu gaze naturale a consumatorilor finali, mai ales în cazul rețelelor de transport a gazelor naturale, deoarece

proprietarii terți ai acestor rețele pot solicita rezoluțiunea contractelor fără a exista termene minime obligatorii și fără să fie clar reglementate angajamentele părților în cazul neexecutării reparațiilor capitale.

Incorporarea în cadrul legal al deficiențelor menționate a rețelelor de distribuție rămâne în continuare o prioritate a extrem de importantă a SA “Moldovagaz”. Iar această măsură trebuie să pornească de la o ***acțiune riguroasă de inventariere și digitalizare***.

3. Identificarea și diversificarea capacităților de stocare:

În pofida faptului că capacitatea de stocare e parte componentă a infrastructurii menținerea capacități adecvate de stocare a gazului permite formarea rezervelor strategice în perioadele de vârf sau în caz de urgențe și este un facto cheie în echilibrarea sistemului.

În această optică de idei punctăm următoarele: (i) este imperativ studierea posibilităților de stocare pe teritoriul național (a se vedea p.2 de mai sus); (ii) trebuie continuate demersurile de stocare în țările vecine România și Ucraina; (iii) identificate alte depozite de înmagazinare pe principiul optimizării prețului de stocare.

În ceea ce privește țările vecine menționăm că România are mai multe facilități subterane de stocare a gazului natural care joacă un rol crucial în asigurarea securității energetice: De exemplu facilitățile Depogaz au capacitatea totală activă de aproximativ 2.870 milioane m³ pe ciclu. Capacitatea totală de stocare a României este de aproximativ 4 miliarde de metri cubi (Bcm), cu o capacitate de lucru de 3 Bcm. Facilitățile de stocare sunt dezvoltate în foste zăcăminte de gaze epuizate și contribuie semnificativ la stabilitatea energetică în perioadele de cerere maximă și fluctuații ale aprovizionării.

Având în vedere că stocurile de securitate totale a Republicii Moldova se ridică la 50 de milioane metri cubi (aproximativ 530 GWh), în depozitele din România pot fi înmagazinați cca. 25 milioane mc (aproximativ 265 GWh). Volumul este unul redus, reprezentând aproximativ 0,78% din capacitatea de înmagazinare deținută de România, prin Depogaz (deținută de Romgaz) și Depomureș (deținută de Engie), de 33,86 TWh.

Energocom, compania energetică de stat din Republica Moldova, anterior a semnat mai multe contracte cu furnizori de gaze naturale, cu depozitare la facilitățile de stocare din România.

Capacitățile de depozitare de gaze ale Ucrainei, situate la adâncimi de până la doi kilometri, se ridică la peste 30 de miliarde de metri cubi. Operatorul ucrainean Ukrtransgaz pune la dispoziție o treime din aceste capacități, echivalentul a aproximativ 10% din cererea de gaze a UE în trimestrul patru al anului trecut. Prețurile mai mici și capacitatea mare de stocare atrag traderii europeni, care folosesc rezervoarele ucrainene indiferent de riscurile implicate de războiul în derulare.

4. Eficiența energetică: Reducerea risipei de energie prin măsuri de eficiență urmează să contribuie la scăderea cererii globale și respectiv dependența de importuri.

5. Managementul riscurilor și planificarea de contingentă: Evaluarea detaliată a riscurilor pentru identificarea vulnerabilităților potențiale în lanțul de aprovizionare cu gaz și dezvoltarea strategiilor de reducere a acestora.

În context, Planul de Dezvoltare pentru Sistemul Național de Transmitere a Gazelor din Moldova urmează să cuprindă proiecte de amploare destinate reconfigurării rețelei de transmisie a gazelor,

care, deși extinsă și complexă, a fost proiectată într-o perioadă în care principalul obiectiv era alimentarea cu gaze a marilor consumatori industriali și asigurarea accesului acestora la resursele concentrate în zonele de urbanizare mari. Identificarea proiectelor ce trebuie dezvoltate urmează a fi bazate pe principalele cerințe pe care sistemul trebuie să le îndeplinească în dinamica actuală a pieței regionale de gaze. Având în vedere ultimele evoluții și tendințe în rutele europene de transmisie a gazelor, două surse importante de aprovizionare cu gaze devin evidente: gazele din Marea Caspică și Marea Neagră. Prin urmare, proiectele planificate vor viza:

- asigurarea unei conectivități adecvate cu țările vecine;
- crearea rutelor regionale de transmisie a gazelor pentru a asigura transmiterea gazelor din noile surse de aprovizionare;
- extinderea infrastructurii de transmisie a gazelor pentru a îmbunătăți alimentarea cu gaze în zonele deficitare;
- integrarea în piața europeană.

Prin proiectele planificate pentru modernizarea și dezvoltarea infrastructurii de transmisie a gazelor, prin implementarea unui sistem de control, automatizare, comunicare și management al rețelei inteligente, TSO va fi capabil să maximizeze eficiența energetică pe întreg lanțul de activități și să creeze un sistem de transmisie a gazelor inteligent, eficient, fiabil și flexibil.

Conceptul de "sistem de transmisie a energiei inteligent" aplicabil "sistemelor de transmisie a gazelor inteligente" va îmbunătăți gestionarea rețelei, care va trata, de asemenea, problemele de siguranță și utilizare a instrumentelor inteligente referitoare la presiune, debit, măsurare, inspecție în linie, odorizare, protecție catodică, tratabilitate, îmbunătățind flexibilitatea, siguranța și integritatea sistemului, generând o creștere a eficienței energetice.

Eduard Calancea